

УДК 37:93(477)

**НАУКОВА ТА МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО СКЛАДУ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ
НІЖИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
(2008–2017 РОКИ) (ДО 95-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ КАФЕДРИ)**

Демченко Н.М., к. пед. н.,
доцент кафедри педагогіки

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Філоненко О.С., к. пед. н.,
старший викладач кафедри педагогіки

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

У статті розкривається внесок викладачів кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя в розвиток основних напрямів діяльності кафедри протягом 2008–2017 рр. У дослідженні викладено внесок керівника кафедри педагогіки, кандидата педагогічних наук, професора Є.І. Коваленко в розроблення основних напрямів діяльності кафедри. Розглянуто роль науково-педагогічної діяльності вчених у реформуванні та побудові національної системи освіти 2008–2017 рр., охарактеризовано її організаційно-педагогічний стан у зазначеному періоді.

Ключові слова: кафедра, підготовка кадрів, завідувач кафедри, професорсько-викладацький склад, наукова та методична діяльність, наукові дослідження, керівництво науковою діяльністю.

В статье раскрывается вклад преподавателей кафедры педагогики Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя в развитие основных направлений деятельности кафедры за период 2008–2017 гг. В исследовании показан вклад руководителя кафедры педагогики, кандидата педагогических наук, профессора Е.И. Коваленко в развитие основных направлений деятельности кафедры. Определена роль научно-педагогической деятельности ученых в реформировании и построении национальной системы образования 2008–2017 гг., охарактеризовано её организационно-педагогическое состояние в указанный период.

Ключевые слова: кафедра, подготовка кадров, заведующий кафедрой, профессорско-преподавательский состав, научная и методическая деятельность, научные исследования, руководство научной деятельностью.

Demchenko N.M., Filonenko O.S. SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL WORK OF THE ACADEMIC STAFF OF PEDAGOGY DEPARTMENT OF MYKOLA GOGOL STATE UNIVERSITY AT NIZHYN (2008–2017) (TO THE 95TH ANNIVERSARY OF THE DEPARTMENT FOUNDATION)

The article reveals the contribution of the Department of Pedagogy of the Nizhyn Gogol State University in development of the basic Departments direction's of activity during the period from 2008 to 2017. The input of the Head of Pedagogy Department of Nizhyn Gogol State University, Candidate of Science in Pedagogy, Professor Kovalenko Ye. I. into development of the main activity of the department is presented in the study. The role of scientific and pedagogical work of scientists in reforming and building of the national education system and its organizational and pedagogical status in the period 2008–2017 are addressed in the article.

Key words: chair, training, head of department, faculty, research activity, scientific and methodological researches, management of research work.

Постановка проблеми. Реалізація прагнення України інтегруватися в європейський освітній простір уможливується на засадах концептуального переосмислення та реформування системи освіти країни. Реалізація завдання пошуку нових шляхів оновлення вищої школи України зумовлює об'єктивну потребу у зверненні до досвіду минулого, ретроспективного вивчення й узагальнення як історії вищих навчальних закладів країни, так і їхніх структурних підрозділів. Цілісний розгляд розвитку педагогічної думки та шкільної практики вимагає вивчення й осмислення історичного досвіду

наукової діяльності професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів та системи організації науково-педагогічних досліджень.

Тому сьогодні актуальним є визначення провідних напрямів наукової та методичної діяльності професорсько-викладацького складу кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, висвітлення особливостей існування науково-педагогічної школи Є.І. Коваленко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти заснування кафедри педагогіки Ніжинського державного уні-

верситету імені Миколи Гоголя висвітлені в дослідженнях Т.Д. Пінчук [4] та Г.В. Самойленко [5], що присвячені історії розвитку Ніжинської вищої школи. У монографії авторського колективу за редакцією В.Г. Кременя «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Чернігівська область» [1] діяльність кафедри педагогіки розглядається в розрізі становлення педагогічної освіти Чернігівщини від 1805 р., часу заснування Гімназії вищих наук, до початку ХХІ ст. Перші спроби висвітлити сучасний період історії діяльності кафедри зроблені в статтях Н.М. Демченко [2], Є.І. Коваленко [3], О.С. Філоненко [6].

Проте ці дослідження не висвітлюють усіх аспектів наукової і методичної діяльності кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, потребують доповнення і систематизації.

Постановка завдання. Мета статті – окреслити провідні напрями наукової і методичної діяльності професорсько-викладацького складу кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя в період з 2008 по 2017 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед кафедр Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, які нині здійснюють педагогічну підготовку висококваліфікованих кадрів різних галузей, однією із провідних є кафедра педагогіки. Історія її заснування бере свій початок у далекому 1922 р., коли на факультеті соціального виховання було відкрито дві педагогічні кафедри: теорії і практики соціального виховання та педології. За час свого існування кафедра пройшла різні етапи розвитку та трансформації: об'єднувалась і роз'єднувалась з кафедрою психології, з її складу було сформовано кафедри педагогічної майстерності (завідувач – канд. пед. наук, доцент Н.І. Яковець), соціальної педагогіки і соціальної роботи (завідувач – канд. пед. наук, доцент Н.М. Суховеєва), дошкільної освіти (завідувач – канд. пед. наук, доцент Н.П. Пихтіна).

У нинішньому складі кафедра функціонує із 2008 р., після приєднання кафедри педагогічної майстерності і перейменування з кафедри педагогіки і педагогічної майстерності у 2011 р. Очолює кафедру педагогіки Ніжинського державного університету (далі – НДУ) імені Миколи Гоголя канд. пед. наук, професор, відмінник освіти, заслужений працівник НДУ імені Миколи Гоголя Євгенія Іванівна Коваленко.

Під її керівництвом викладачі кафедри працюють над розробленням якісно нових навчальних планів зі спеціальностей «Вчи-

тель початкової школи», «Керівник навчального закладу» та «Менеджер організацій гуманітарної сфери», які передбачають підготовку фахівців двох рівнів – бакалавр і магістр.

Зберігаючи здобутки традиційних фахових дисциплін, професорсько-викладацький склад кафедри постійно оновлює програми та методичні рекомендації до навчальних курсів, навчально-методичні комплекси, плани семінарських і лабораторних занять до них і створює навчально-методичне забезпечення для нових навчальних дисциплін: «Педагогіка співробітництва» (Ю.Г. Новгородська) (2008 р.), «Плани семінарських занять із педагогіки» (Ю.Г. Новгородська) (2009 р.), «Актуальні проблеми педагогіки» (Ю.Г. Новгородська) (2011 р.), «Управління навчальним закладом: навчальні програми для підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»» (Ю.Г. Новгородська у співавторстві), «Сучасні педагогічні технології» (Л.О. Дубровська, В.Л. Дубровський, В.В. Ковнер) (2011 р.), «Родинно-шкільне виховання» (Н.О. Падун, Н.М. Стрельнікова) (2011 р.), «Завдання та методичні рекомендації до семінарських і лабораторних занять із навчальної дисципліни «Педагогіка»» (Ю.Г. Новгородська) (2012 р.), «Плани семінарських занять і методичні рекомендації з історії педагогіки» (Є.І. Коваленко, Н.І. Белкіна), «Порівняльна педагогіка» (Є.І. Коваленко, Н.І. Белкіна) (2013 р.), «Методичні рекомендації до написання та оформлення курсових робіт із навчальної дисципліни «Педагогіка»» (О.В. Самойленко, Н.О. Падун, Ю.Г. Новгородська) (2014 р.), «Методичні рекомендації до практичних занять із навчальної дисципліни «Трудове навчання із практикумом» для студентів спеціальності 6.010102 «Початкова освіта»» (М.О. Шевчук), «Методичні рекомендації до семінарських занять із курсу «Історія педагогіки»» (Н.М. Демченко), «Методичні рекомендації до семінарських занять із курсу «Порівняльна педагогіка»» (Н.М. Демченко) (2017 р.), «Програма до комплексного кваліфікаційного іспиту з теорії і практики навчання і виховання (педагогічний блок)» (за заг. ред. Є.І. Коваленко) (2017 р.) тощо.

Запровадження в навчально-виховний процес вищого навчального закладу нових навчальних дисциплін і вдосконалення традиційних вимагають забезпечення навчальними та навчально-методичними посібниками. За останні роки кафедра подала до друку такі праці: «Методика музичного виховання дошкільників» (2008 р.) і «Актуальні проблеми педагогіки» (2011 р.) Ю.Г. Новгородської; «Педагогічне спілку-

вання» (2009 р.) І.І. Киричок у співавторстві із В.Г. Кучерявець; «Сім Я або виховання в родині» (2009 р.) співавторів М.О. Шевчук, О.А. Осавалюка, Л.Г. Семенець; «Сучасні педагогічні технології» (2011 р.), «Методика навчання української мови» та «Методика викладання літературного читання» (2016 р.) І.І. Киричок; «Проектні технології у виховній діяльності» (2013 р.), «Основи трудового навчання в початковій школі» (2016 р.) та «Декоративно-ужиткове мистецтво у трудовому навчанні в початковій школі» (2017 р.) М.О. Шевчук; побачили світ «Виховні аспекти педагогічної діяльності у сучасній школі» (2015 р.), за загальною редакцією Є.І. Коваленко; «Каліграфія» (2015 р.) та «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» в початковій школі» (2017 р.) Т.В. Гордієнко; «Дисципліна у загальноосвітній школі: історико-педагогічний контекст» (2015 р.) С.І. Самаріної; «Теорія та методика виховання» (2016 р.) Л.О. Дубровської; «Дидактика початкової школи» (2016 р.) Ю.Г. Новгородської; «Порівняльна педагогіка» (2017 р.) Н.М. Демченко; навчальний посібник «Педагогічні ситуації: сутність та приклади вирішення» (2017 р.) Н.О. Падун, О.В. Самойленко; «Передовий педагогічний досвід в сучасній початковій школі» (2017 р.) Н.В. Білоусової.

Разом з оновленням навчальних планів і удосконаленням навчально-методичних комплексів навчальних дисциплін кафедри професорсько-викладацький склад працює над створенням науково-довідкових видань, монографій і хрестоматійних матеріалів. Так, Є.І. Коваленко є автором 26 статей в «Енциклопедії освіти» (2008 р.); Є.І. Коваленко, О.В. Самойленко є співавторами видання «Вища педагогічна освіта і наука України: освіта, сьогодення та перспективи розвитку Чернігівської області»; Н.М. Демченко підготувала хрестоматію з порівняльної педагогіки «Вища освіта» (2012 р.), Ю.Г. Новгородська – «Зміст виховання у сучасній школі» (2013 р.), Н.В. Білоусова у співавторстві з Є.І. Коваленко – монографію «Самовдосконалення молодших підлітків» (2016 р.).

На особливу увагу заслуговують навчально-методичні матеріали, підготовлені викладачами кафедри для забезпечення проходження студентами університету практичної складової частини фахової підготовки. Ми маємо на увазі такі програми, методичні рекомендації з організації ознайомчої, пропедевтичної, науково-педагогічної та стажувальної практики: «Методичні рекомендації з організації педагогічної практики для студентів IV курсу (авт.-розробн.: Є.І. Коваленко, Н.М. Стрельникова,

Л.О. Дубровська, О.С. Філоненко) (2010 р.), «Наскрізна програма педагогічної практики студентів» (за ред. Є.І. Коваленко) (2011 р.), «Пропедевтична практика: навчально-методичний комплекс для студентів II курсу денної форми навчання (історико-юридичний, фізико-математичний, природничо-географічний, філологічний факультети, факультет культури і мистецтв): за вимогами кредитно-модульної системи, модуль: педагогіка (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)» (уклад.: Н.М. Демченко, Ю.Г. Новгородська) (2011 р.), «Психолого-педагогічна практика: навчально-методичний комплекс для студентів II курсу денної форми навчання факультету іноземних мов: за вимогами кредитно-модульної системи, модуль: педагогіка (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)» (уклад.: Н.М. Демченко, Ю.Г. Новгородська) (2011 р.), «Завдання стажувальної та науково-педагогічної практики магістрантів. Педагогічний блок» (Н.О. Падун, В.М. Благінін) (2013 р.) [2, с. 64].

Окремо необхідно відзначити підготовку викладачами кафедри навчально-методичних посібників для організації виховної практики в літньому оздоровчому таборі. Це такі видання, як: навчально-методичний посібник «Швидше! Дуже! Вище!» (2008 р.), навчально-методичний посібник «Педагогіка літнього оздоровчого табору» (2009 р.), методичний посібник «Літо скликає друзів» (2011 р.), навчально-методичний посібник «Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах» (2012 р.), навчальний посібник «Проект – рух вперед! (Новий погляд на організацію літнього відпочинку дітей)» (2013 р.), методичні рекомендації «Організація виховної практики студентів у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» (2014 р.), навчально-методичний посібник «Табір із денним перебуванням: відпочинок і виховання» (2016 р.), навчально-методичний посібник «Організація літнього відпочинку молодших школярів» (2016 р.) [6, с. 71].

Протягом досліджуваного періоду кафедрою здійснюється значна науково-дослідна робота. Так, кафедра активно працює над різними напрямками реалізації двох комплексних науково-дослідницьких тем: «Розвиток освіти і педагогічної думки України (XIX – XX ст.)» та «Шляхи удосконалення професійно-педагогічної підготовки вчителів, керівників яких є завідувач кафедри, канд. пед. наук, професор Євгенія Іванівна Коваленко. Професорсько-викладацький склад кафедри активно працює над різними аспектами означеної проблеми, подає до друку наукові статті у фахові та науко-

во-методичні видання, бере участь в організації та проведенні круглих столів і науково-практичних семінарів і конференцій.

Кафедра є організатором міжнародних науково-практичних конференцій «Інновації у вищій освіті» (2013 р.) та «Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи» (2016 р.), «Педагогічна освіта на зламі століть: досвід минулого – погляд у майбутнє» (2017 р.) і всеукраїнських конференцій «Видатні педагоги XIX ст. про виховання «нової людини» (М.І. Демков, М.О. Корф, К.Д. Ушинський, М.І. Пирогов, С.Ф. Русова, М.І. Костомаров, М.П. Драгоманов та ін.)» (2009 р.), «Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності» (2011, 2016 рр.).

Водночас викладацький склад кафедри бере активну участь у закордонних міжнародних науково-практичних конференціях з актуальних проблем теорії і практики початкової та середньої школи, історії вищої освіти України та зарубіжжя. Зокрема, у VI Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічне питання світової науки» (Премишль, 2010 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Прикладні наукові розробки 2011 р.» (Прага, 2011 р.), V Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Aktualne problem nowoczesnych nauk – 2012” (Pshemyshl, 2012 r.), “International research and practice conference “European Science and Technology”” (Wiesbaden, Germany, 2012), 1-st International symposium “Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives” (Vienna, 2013), 2-s International symposium “Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives” (Vienna, 2014), 1-st European Conference on Education and Applied Psychology (Vienna, 2014), IV International Scientific and Practical Conference “Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions” (Dubai, 2017) тощо.

Також за загальною редакцією професора Є.І Коваленк виходить друком збірник наукових праць «Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»». У цьому виданні актуалізуються питання методології і теорії педагогіки, методики навчання та виховання, розкриваються особливості професійної підготовки, висвітлюються вітчизняний і закордонний педагогічний досвід, історія освіти.

У межах науково-дослідницької діяльності аспірантури при кафедрі за керівництва науково-педагогічних працівників кафедри було підготовлено, рекомендовано до захисту та захищено в спеціалізованих вчених радах такі дисертаційні досліджен-

ня, як: робота Н.М. Демченко «Гуманітарна освіта в рецепції славістів Лівобережної України (друга половина XIX – початок XX ст.)» під науковим керівництвом докт. пед. наук, професора Л.П. Вовк (2010 р.); праця М.О. Шевчук «Управління процесом формування професійної компетентності майбутніх вчителів музики засобами педагогічного проектування» під науковим керівництвом канд. пед. наук, доцента Н.І. Яковець (2015 р.); дослідження Т.І. Бутурлим «Формування гендерної культури старшокласників у процесі вивчення української літератури» (2013 р.) та Н.Є. Шугалій «Науково-педагогічна спадщина Ніколая Фредеріка Северина Грунтіва в контексті розвитку освіти Данії» під науковим керівництвом канд. пед. наук, доцента В.М. Благініна (2015 р.) та інші [2, с. 65].

Також викладачі кафедри педагогіки професор Є.І. Коваленко, доценти Н.М. Демченко та Н.О. Падун опонують під час захисту кандидатських дисертацій у спеціалізованих учених радах Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка тощо.

На кафедрі в означений період працювала науково-педагогічна школа під керівництвом завідуючого кафедрою, канд. пед. наук, професора Євгенії Іванівни Коваленко. Так, за керівництва Є.І. Коваленко було захищено дисертаційні дослідження Р.Г. Новгородського «Проблема соціалізації особистості в педагогічній теорії і практиці України в 20-ті рр. XX ст.» (2009 р.), Н.В. Білоусової «Формування потреби у самовдосконаленні молодших підлітків у позаурочній діяльності» (2010 р.), О.В. Самойленко «Розвиток гімназійної освіти в Чернігівській губернії (XIX – початок XX ст.)» (2011 р.), О.С. Філоненко «Підготовка майбутніх учителів до виховної роботи в літніх оздоровчих таборах в педагогічній практиці України (друга половина XX – початок XXI ст.)» (2013 р.), Н.О. Ярмач «Науково-педагогічна діяльність Олександра Федоровича Музиченка (1875–1937 рр.)», О.В. Орел «Проблеми шкільного курсу геометрії у педагогічній спадщині І.Ф. Тесленка» (2016 р.), А.А. Бобро «Формування соціального здоров'я студентської молоді у позааудиторній виховній роботі вищого навчального закладу» (2017 р.) тощо.

Одним з аспектів діяльності наукової школи є дослідження педагогічної спад-

щини Софії Федорівни Русової. Так, у межах реалізації цього напрямку було видано 3-ю та 4-у книги «Софія Русова. Вибрані педагогічні твори» (2008, 2009 pp.), монографію «Освітня діяльність і педагогічні погляди С.Ф. Русової», спільно з Державною педагогічною бібліотекою імені В.О. Сухомлинського підготовлено Бібліографічний покажчик «Софія Русова – видатний педагог, державний і громадський діяч», проведено педагогічні читання та дві Всеукраїнські конференції «Спадщина Софії Русової в контексті сучасності» та видано збірники матеріалів педагогічних читань і конференцій [3, с. 108].

Науково-педагогічні працівники кафедри також здійснюють змістовне наукове консультування педагогічних кадрів на постійно діючих семінарах, а також у школах, які брали участь в експериментальній роботі; систематично здійснювали рецензування дисертаційних робіт, авторефератів, підручників, навчальних і методичних посібників та рекомендацій; надають допомогу аспірантам у проведенні дисертаційних досліджень, написанні наукових статей, рефератів.

Висновки із проведеного дослідження. Отже, протягом 2008–2017 pp. професорсько-викладацьким складом кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя здійснювалася значна методична та наукова робота, яка є свідченням того, що кафедра залишається однією із провідних у галузі підготовки фахівців педагогічного профілю університету.

Дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми. Подальшого поглибленого вивчення й узагальнення потребують питання поглибленого та персоніфікованого розгляду окремих наукових напрямів і проблем на етапі структуризації й організаційно-педагогічного забезпечення наукової школи,

внеску професорсько-викладацького складу кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя в розвиток вищої освіти й науки сучасної України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Чернігівська область / ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) та ін. ; редкол. тому: М.О. Носко (гол.) та ін. – К. : Знання України, 2012. – 419 с.
2. Демченко Н.М. Наукова та методична діяльність професорсько-викладацького складу кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (2008–2017 pp.) / Н.М. Демченко // Педагогічна освіта на зламі століть : досвід минулого – погляд у майбутнє : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю кафедри педагогіки, 19–20 жовтня 2017 р., м. Ніжин. – Ніжин : Видавець ПП М.М. Лисенко, 2017. – С. 63–65.
3. Коваленко Є.І. Науково-педагогічні школи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (1991–2017 pp.) / Є.І. Коваленко // Педагогічна освіта на зламі століть : досвід минулого – погляд у майбутнє : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю кафедри педагогіки, 19–20 жовтня 2017 р., м. Ніжин. – Ніжин : Видавець ПП М.М. Лисенко, 2017. – С. 108–113.
4. Пінчук Т.Д. Педагогіка у Ніжинській вищій школі / Т.Д. Пінчук. – Ніжин : Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2002. – 101 с.
5. Самойленко Г.В. Ніжинська вища школа: сторінки історії / Г.В. Самойленко, О.Г. Самойленко. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. Миколи Гоголя ; ТОВ «Видавництво «Аспект Поліграф»», 2005. – 420 с.
6. Філоненко О.С. Забезпечення студентів навчально-методичною літературою як засіб ефективної організації практики в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку / О.С. Філоненко, Н.М. Демченко // Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference “Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions”, September 30, 2017, Dubai, UAE. – № 10(26). – Vol. 3. – October 2017. – P. 69–73.